

การศึกษาพระพุทธรูปสำคัญ ในจังหวัดเชียงรายเพื่อเพิ่มศักยภาพเส้นทางการเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

THE STUDY OF IMPORTANT BUDDHA'S IN CHIANG RAI PROVINCE FOR STRENGTHEN POTENTIAL LEARNING MANAGEMENT IN CULTURAL ROUTES AND TOURISM

ประดัดใจ สายเมืองนาย¹

PRADUPJAI SAIMUEANGNAI

บทคัดย่อ

เส้นทางตามแนวนอนสายจากอำเภอเมือง ผ่านอำเภอแม่จัน ไปยังอำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในอดีตกาลมีชุมชนโบราณที่มีความรุ่งเรืองต่างๆย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน จึงยังปรากฏมรดกวัฒนธรรมที่น่าสนใจหลงเหลือไว้หลายแห่ง ปัจจุบันเส้นทางเส้นทางดังกล่าวนี้กลับมุ่งเน้น เพียงการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และการติดต่อทางธุรกิจการค้า โดยละเลยสิ่งที่สำคัญของเส้นทาง คือ สถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมืองโบราณ อาทิ อาณาจักรเชียงแสน อาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ของล้านนาในอดีต ซึ่งยังคงหลงเหลือหลักฐาน คือ “พระพุทธรูปองค์สำคัญในหลากหลายยุคสมัย” ดังนั้นเพื่อเพิ่มศักยภาพองค์ความรู้บนเส้นทางดังกล่าวนี้ การศึกษารั้วนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปสำคัญ เพื่อศึกษาถึงคุณค่าทางความเชื่อศิลปกรรม และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการสักการบูชาพระพุทธรูปสำคัญและเพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการเส้นทางการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการนำเรื่องราวของพระพุทธรูปสำคัญเข้ามาเป็นตัวเชื่อมโยงการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายต่อไป

ผลการศึกษาพบพระพุทธรูปสำคัญที่มีคุณค่า ความศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อมโยงกับเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองและชุมชนกระจายอยู่ในวัดต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง อำเภอแม่จัน อำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่สาย จำนวนทั้งสิ้น 24 องค์ หากแต่มีความหลากหลายทางบริบทของแต่ละองค์ จึงได้สร้างเกณฑ์เพื่อทำการคัดเลือกพระพุทธรูปสำคัญที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และมีความศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของคนในพื้นที่ เพื่อนำเสนอเป็นแหล่งเรียนรู้บนเส้นทางสายดังกล่าว ผลจากการวิเคราะห์จึงคัดเลือกพระพุทธรูปสำคัญได้จำนวน 9 องค์ บนเส้นทางดังกล่าว ได้แก่ พระหยกเชียงราย (พระพุทธรัตนกร นฤตวิสาสนุสรณ์มงคล) จากวัดพระแก้ว พระพุทธรูปหิน (พระสิงห์จำลอง) จากวัดพระสิงห์ หลวงพ่อพระศรีมิ่งเมือง จากวัดมิ่งเมืองอยู่ในเขตอำเภอเมือง พระพุทธรูปปาฏิหาริย์มงคลจากวัดฝางหมื่นอยู่ในเขตอำเภอเมือง หลวงพ่อโต (พระพุทธรูปเชียงแสน 5 พระองค์) จากวัดพระธาตุจอมจันทร อยู่ในเขตอำเภอแม่จัน หลวงพ่อผาเงา จากวัดพระธาตุผาเงา หลวงพ่อเชียงแสนสิงห์หนึ่ง จากวัดพระธาตุเจดีย์หลวง พระพุทธรูปล้านตื้อ (พระเชียงแสนสี่แผ่นดิน) ณ บริเวณจุดชมวิวสามเหลี่ยมทองคำ อยู่ในอำเภอเชียงแสน พระเจ้าอินทรีสาธนา จากวัดพระธาตุดอยเวา อยู่ในเขตอำเภอแม่สาย แล้วนำมาจัดเป็นเส้นทางการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เรื่องพระพุทธรูปสำคัญของจังหวัดเชียงราย นอกจากนั้นเพื่อให้เส้นทาง

¹นักศึกษาด้านวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Email : k.motant1@gmail.com

การเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบรรลุเป้าหมาย เกิดประสิทธิภาพจึงเสนอรูปแบบของการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงให้วัดและภาคประชาชนในแต่ละสถานที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม จึงได้ร่วมกับชุมชนจัดทำสื่อเพื่อการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับการท่องเที่ยว รวมทั้งการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ให้มีส่วนร่วมสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : พระพุทธรูปสำคัญของจังหวัดเชียงราย, การเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ABSTRACT

The route along the road from Mueang district to Chiang San and Mae Sai districts, Chiang Rai province was once the route used by people to pass the ancient communities so, there are many interesting cultural heritages left to be seen. At present, this route is still a significant tourist route of Chiang Rai province. In order to increase potential of learning and travelling along the mentioned route, this study aims to study Buddha images which are valuable, important and sacred according to belief of each community located along the aforementioned road. The overall aim is to manage this route as a learning and cultural tourism source.

The results of the study found that there are 24 valuable, important and sacred Buddha images connected with residences and communities have been found dispersed around temples in the area of Mueang, Don Jan, Chiang San and Mae Sai districts. Therefore, the following criterion was created to select 9 valuable and sacred Buddha images: The Emerald Buddha from Phra Kaew temple Mueang district, Phra Sing Buddha from Phra Sing temple Mueang district, Luang Pho Phra Si Ming Mueang from Ming Mueang temple Mueang district, Patilhanmongkron from Falang Mint temple Mueang district, Luangpor to from Pra that Chom Chan temple Mae Chan district, PhaNgao Buddha from Pra Tat PhaNgao temple Chiang San districts, Chiang San Sing 1 Buddha from Chedi Luang temple Chiang San districts, NaWaLankwao Tue Buddha from PuKhow temple Chiang San districts, In San Buddha from Pra Tat Doi Wao temple Mae Sai districts. All these mentioned Buddha images will be arranged along the learning and cultural tourism route. In order to create successful and effective learning and cultural tourism route, management form with the collaboration of community was proposed to encourage the participation of temples and residents in doing activities together, producing media for learning and facilities for tourism as well as collaborating with local administration located in each area taking part in supporting any activity.

Keyword : Important Buddha's, Strengthen Potential Learning Management, Cultural Routes and Tourism

บทนำ

พระพุทธรูปถูกประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อรำลึกถึงองค์พระพุทธรูป เกิดขึ้นเมื่อราว พุทธศตวรรษที่ 7 ซึ่งรู้จักในนามศิลปะแบบคันธารราษฎร์ซึ่งรูปแบบพระพุทธรูปนั้นมีพุทธลักษณะเกือบคล้ายมนุษย์ จากนั้นได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะกรีก ทำให้มีพุทธลักษณะเป็นมหาบุรุษ 32 ประการ ตามคัมภีร์มหาบุรุษลักษณะ²

ในตำนาน พระแก่นจันทร์ ได้กล่าวไว้ว่า ช่วงที่พระพุทธรูปองค์ทรงไปโปรดพระพุทธรูปมารดาบนสวรรค์ พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทรงสร้างพระพุทธรูปจาก ไม้จันทร์ จำหลักรูปพระพุทธรูปสูงเท่าพระองค์จริง เพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธรูป เมื่อสร้างเสร็จแล้วได้ทูลเชิญพระพุทธรูปองค์มาทอดพระเนตร พระพุทธรูปองค์ทรงตรัสว่า อีกไม่นานเท่าใดพระองค์จะทรงดับขันธปรินิพพาน พระพุทธรูปไม้แก่นจันทร์จะรักษาพุทธศาสนาตราบถึง 5,000 วัสสา³

พระพุทธรูปเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ยังคงหลงเหลือมาถึงปัจจุบัน มีความผูกพันต่อพุทธศาสนิกชนชาวไทยมาตั้งแต่อดีตกาล นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการถ่ายทอดภูมิปัญญาเชิงช่างของบรรพบุรุษที่สร้างสรรค์ความงามออกมาได้อย่างสมบูรณ์ พร้อมทั้งมีนัยยะแห่งความดีแฝงอยู่ด้วยกันอย่างลงตัว พระพุทธรูปแต่ละองค์ล้วนมีความสัมพันธ์กับเกี่ยวข้องกับผู้คน ประเพณี วัฒนธรรม และผ่านกาลเวลามาอย่างยาวนาน จึงสะท้อนเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาได้จากข้อมูลในด้านต่างๆ เช่น ประวัติความเป็นมาในการสร้างพระพุทธรูป รวมไปถึงตำนานคติความเชื่อ ความเก่าแก่ ความศักดิ์สิทธิ์ ที่แตกต่างกันออกไปของพระพุทธรูปในแต่ละองค์ด้วยเหตุนี้พระพุทธรูป

จึงยังคงดำรงคุณค่าและความสำคัญไม่เสื่อมคลายเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนทุกคนตราบจนถึงปัจจุบัน⁴

พระพุทธรูปในล้านนามีจำนวนมาก หากแต่ในพื้นที่ของจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีพื้นที่ 7,298,981 ไร่หรือประมาณ 11,678 ตารางกิโลเมตร มีประชากรทั้งหมด 1,200,423 คน ความอุดมสมบูรณ์จากแหล่งน้ำธรรมชาติหลายสาย อาทิ แม่น้ำโขง แม่น้ำกก แม่น้ำลาว แม่น้ำอิง แม่น้ำจัน แม่น้ำสาย และแม่น้ำยม เป็นต้น⁵เป็นพื้นที่เก่าแก่และมีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน มีผู้คนจากหลายเชื้อชาติเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่เป็นจำนวนมาก ในพุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก กัณฑ์ที่ 8 พระพุทธรูปทรงตรัสว่าเมืองเชียงราย⁶

ด้วยเหตุนี้ จึงพบการสร้างศาสนาสถานและพระพุทธรูปเป็นจำนวนมากในจังหวัดเชียงราย จนมีรูปแบบเป็นแบบฉบับเฉพาะ กลายเป็นรูปแบบสำคัญของพระพุทธรูปล้านนาคือ “พระพุทธรูปเชียงแสน” ซึ่งปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าพระพุทธรูปที่ปรากฏในจังหวัดเชียงรายล้วนแต่มีประวัติควบคู่กับประวัติศาสตร์ของล้านนาและประเทศจำนวนมาก ทั้งได้พบว่าพระพุทธรูปในจังหวัดเชียงรายพบรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของเมืองที่มีมาตั้งแต่ ยุคหริยูนครเงินยาง ราวปีพุทธศักราช 1802 ในยุคนี้ถือได้ว่าเป็นยุคที่พระพุทธศาสนากำลังเจริญรุ่งเรือง บ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์ ยุคเชียงราย หรือ ยุคพญาเม็งราย ซึ่งพ่อขุนเม็งรายมหาราช หรือ พญาเม็งราย กษัตริย์ราชวงศ์ลาว หรือ ลวจังกราช และวงศ์หริยูนครได้ทรงขึ้นครอง

²กลุ่มคนตัวเล็กกับการอนุรักษ์, งานพุทธศิลป์ล้านนาเอกสารโครงการอบรมพุทธศิลป์ล้านนาและการอนุรักษ์หอประชุม80 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (เชียงใหม่: องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, 2553), หน้า 62.

³อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, พระพุทธรูปในล้านนา(เชียงใหม่:โรงพิมพ์ตะวันเหนือ, 2554), หน้า 1 - 2.

⁴สุวิภา จำปาวัลย์ และชัชปนะ ปิ่นเงิน, “การศึกษาพุทธสัญลักษณ์ล้านนา”, สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551, หน้า 77 - 78.

⁵คณะกรรมการจังหวัดเชียงรายและสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ, “จังหวัดเชียงราย”, เอกสารการจัดงานฉลอง 25 พุทธศักราช, 2500, หน้า 2 - 3.

⁶นำชัย เต็มศิริเกียรติ, พุทธตำนาน พระเจ้าเลียบโลก (เชียงใหม่: โรงพิมพ์นันทพันธ์, 2553), หน้า 197.

ราชสมบัติ จากนั้นพระองค์สามารถรวบรวมหัวเมืองต่างๆ ได้เป็นปึกแผ่น ในเวลาต่อมาได้สร้างเมืองใหม่ขึ้นมา ทรงประทานนามว่า เมืองเชียงราย เมื่อพุทธศักราช 1839 ทรงครองราชสมบัติด้วยความเกษมสำราญจนพอพระทัย แล้วจึงทรงมอบหมายให้พระยาไชยสงครามเป็นผู้ครองเมืองต่อมา⁷

จากความรู้เรื่องของพระพุทธศาสนาในเชียงราย จึงทำให้พบพระพุทธรูปสำคัญกระจายตัวอยู่ตามเขตพื้นที่ต่างๆ ในพื้นที่ที่จะทำการศึกษาค้นคว้าเป็นจำนวนมาก และยังขาดการให้ข้อมูลเชิงลึก รวมถึงรายละเอียดด้านต่างๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เช่น ประวัติความเป็นมา รูปแบบทางศิลปกรรม คติความเชื่อในการสร้าง รวมไปถึงประเพณีการสักการบูชา นอกจากนี้ยังขาดการจัดรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมจึงไม่สามารถอธิบายถึงประวัติความเป็นมา รวมไปถึงความหมายเชิงคุณค่า รวมถึงความสำคัญด้านต่างๆ ของพระพุทธรูปสำคัญในแต่ละองค์ได้

ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดเอาเขตพื้นที่เส้นทางถนนสายอำเภอเมืองเชียงราย ผ่านอำเภอแม่จัน ถึงอำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่สาย ในจังหวัดเชียงราย เป็นขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษาพระพุทธรูปสำคัญในครั้งนี้ โดยผู้ศึกษามีเหตุผลในการเลือกพื้นที่จากความสำคัญด้านความเกี่ยวพันกันทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยชุมชนโบราณ เป็นต้นมาโดยมีการแบ่งยุคต่างๆ ไว้ 4 ยุค อาทิ 1) ยุคอาณาจักรโยนกไชยบุรีศรีช้างแสน 2) ยุคหิรัญนครเงินยาง 3) ยุคเชียงราย (มังราย) และ 4) ยุค พันธุมดิรัตน์อาณาจักรที่ยังมีหลักฐานด้านโบราณสถาน จารึก ซึ่งปรากฏให้เห็นเด่นชัดในปัจจุบัน ซึ่งแต่ละอำเภอจะมีเส้นทาง

คมนาคมที่เชื่อมต่อกันทำให้การเดินทางเป็นไปได้อย่างสะดวก และปลอดภัย นอกจากนี้เส้นทางที่กล่าวมานี้ยังถือว่าเป็นเส้นทางหลักในจังหวัดเชียงราย เพราะเป็นเส้นทางท่องเที่ยวและการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศ อาทิ ประเทศจีน ประเทศลาว และประเทศพม่า ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความคิดที่จะเพิ่มศักยภาพของเส้นทางดังกล่าว เพื่อให้เส้นทางเหล่านี้ได้เกิดประโยชน์อันสูงสุดต่อประชาชนทั่วไป ในจังหวัดเชียงราย ตลอดจนนักท่องเที่ยวจะสามารถเรียนรู้ และสามารถท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควบคู่กันไปตลอดเส้นทาง

ในการศึกษาครั้งนี้จะเก็บข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม เกี่ยวกับพระพุทธรูป ประวัติความเป็นมาของพุทธสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูป คติความเชื่อในการสร้าง รูปแบบทางศิลปกรรม และประเพณีการสักการบูชาพระพุทธรูปสำคัญแต่ละองค์ เมื่อได้ข้อมูลของพระพุทธรูปสำคัญในทุกด้านแล้ว จะสรุปข้อมูลที่ได้ทั้งหมด เพื่อนำมาสร้างแผนที่ ในด้านต่างๆ และวัดระดับหาคุณค่า ความสำคัญของพระพุทธรูปแต่ละองค์ พร้อมทั้งเสนอรูปแบบและวิธีการเพิ่มศักยภาพเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงรายต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปสำคัญ และศาสนสถานในพื้นที่ชุมชนตามแนวเส้นทางถนนสายเชียงราย ถึงแม่สาย และเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาถึงคุณค่าทางความเชื่อ ศิลปกรรม และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการสักการบูชาพระพุทธรูปสำคัญตามแนวเส้นทางถนนสายเชียงราย ถึงแม่สาย และเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเชียงรายเพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย

⁷พิชญ พัทธกิจ, *เที่ยวเมืองไทยภาคเหนือ 17 จังหวัด* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หอสมุดกลาง, 2537), หน้า 19.

⁸สำนักงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 จังหวัดเชียงราย โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, *“เส้นทางการท่องเที่ยวสายประวัติศาสตร์ เวียงเชียงแสน-เวียงกาหลง”*, (เชียงราย: สำนักพิมพ์ลือล้านนา, 2555), หน้า 1-2.

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructionism)

การเรียนรู้จากสภาพความเป็นจริง เพราะความจริงสามารถนำมาปรับใช้ในสภาวะจริงในชีวิตได้ การสอนในรูปแบบเดียวจะทำให้ผู้เรียนเสียโอกาสในการพัฒนาด้านอื่นๆ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานในกระบวนการ 2 กระบวนการ ดังนี้

กระบวนการแรก ผู้เรียนจะต้องแสวงหาความรู้ใหม่ให้กับตนเอง โดยการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในสิ่งที่ผู้เรียนเกิดความสนใจ เช่น การอ่านหนังสือ ดูสารคดี เข้าชมเว็บไซต์ตามสถานที่ต่างๆ ที่ต้องการจะไปศึกษาเรียนรู้ จนเกิดพฤติกรรมการค้นหาสิ่งที่สนใจเมื่อผู้เรียนได้เข้ามาศึกษาในสถานที่จริงจึงจะก่อให้เกิดการคิดวิเคราะห์และแปลความหมายจากประสบการณ์ที่ได้รับในระหว่างการเรียนรู้กระบวนการที่สอง การเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพมากที่สุด หากกระบวนการเรียนรู้นั้นมีความหมายต่อผู้เรียน การเรียนรู้นั้นจะเกิดผลได้จะต้องเข้าใจในศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน⁹

2. ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory)

การเรียนรู้ที่มีความหมายจะต้องให้ผู้เรียนเข้ามามีการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนจะได้รับประสบการณ์ และได้รับพื้นฐานในองค์ความรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดประสบการณ์ใหม่ในระหว่างการเรียนรู้ และจะเกิดการพัฒนาด้านความคิด สติ และเชาว์ปัญญาต่อผู้เรียนได้ในที่สุด¹⁰

⁹ณัฐพล บัวอุไร. การจัดการการเรียนรู้โดยใช้ Social Media ตามทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง. (ปทุมธานี:กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ และเทคโนโลยีโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ, 2554), หน้า 15.

¹⁰สุรางค์ไคว้ตระกูล. จิตวิทยาการศึกษา. (กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2533), หน้า 236-242

3. แนวคิดการจัดองค์ประกอบด้านการให้บริการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจะต้องมีการผสมผสานระหว่างสินค้า และการให้บริการที่ดีเข้าด้วยกัน เพื่อให้กิจกรรมทางการท่องเที่ยวเกิดประสิทธิภาพที่สมบูรณ์ โดยจะต้องมีการให้บริการด้านการคมนาคมที่รวดเร็ว เข้าถึงง่าย และมีความปลอดภัย จึงจะส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ขยายตัวอย่างต่อเนื่องการให้บริการด้านที่พักก็ถือเป็นปัจจัยที่สามารถสร้างรายได้ต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก จึงควรมีการควบคุมดูแลมาตรฐานด้านราคาห้องพักที่เหมาะสม และความสะอาดของที่พัก

นอกจากนี้ยังควรมีการให้บริการอำนวยความสะดวกและตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ อาทิ การจัดการบริการร้านอาหารระหว่างการท่องเที่ยว ซึ่งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของร้านอาหารจะต้องมีความสะอาดถูกสุขลักษณะอาหารมีรสชาติอร่อย มีความหลากหลายมีการให้บริการที่ดี เพื่อสร้างความประทับใจต่อผู้มาเยือนราคาเหมาะสมกับคุณภาพของอาหารไม่ตั้งอยู่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวมีบริการเสริมอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ห้องน้ำสะอาด และมีการประดับตกแต่งสถานที่ให้สวยงามดึงดูดนักท่องเที่ยวควรมีจุดบริการนำเที่ยวเป็นบริการที่จะช่วยอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยวโดยตรง การให้บริการประเภทนี้จะต้องมีการศึกษาความต้องการของตลาดว่ามีจุดประสงค์ในการท่องเที่ยวอย่างไรและสามารถจัดเส้นทางและรายการนำเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการและกำหนดการที่วางไว้ได้ โดยต้องติดต่อประสานงานเกี่ยวกับบริการที่พัก อาหาร การเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว พาหนะ รวมไปถึงการดูแลสัมภาระของนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งคอยให้คำแนะนำเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการจัดหาสินค้าและบริการเสริมอื่นๆให้นักท่องเที่ยวตลอดจนจัดหา และฝึกอบรมบุคลากรผู้ทำหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยวให้เพียงพอต่อการบริการเสริมด้วยการจัดทำสื่อโฆษณาเพื่อให้สามารถติดต่อกับบริษัทตัวแทนการจำหน่ายการท่องเที่ยว และประสานงานการจัดจำหน่ายสินค้าควรหาสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ อาจเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น

ภูเขา ทะเล หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ภูมิอากาศ หรืออาจเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมไปถึงวัดวาอาราม เป็นต้น ควรเพิ่มชีวิตชีวาในการท่องเที่ยว โดยให้บริการของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง เพราะนักท่องเที่ยวจะมีโอกาสจับจ่ายใช้สอยตามความต้องการจนเกิดความเพลิดเพลิน และการบริการที่ไม่ควรละเลย คือการรักษาความปลอดภัย ต้องเน้นการดูแลความปลอดภัยทั้งร่างกาย และทรัพย์สิน คอยช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่ได้รับความเดือดร้อนจากการท่องเที่ยวสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว จะสามารถช่วย

ลดภาระการปฏิบัติงานของตำรวจท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้เกิดการลงทุนในหลายๆด้านเพิ่มมากขึ้นพร้อมกับควบคู่การเผยแพร่และโฆษณาเป็นการบริการที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวรู้จักสถานที่ของแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้นและช่วยกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกสถานที่นั้นเพื่อมาท่องเที่ยวการเผยแพร่และการโฆษณาจะมีการพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อได้รับความร่วมมือกันในทุกฝ่ายทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน จึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการให้บริการ¹¹

กรอบแนวคิดของวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ข้อมูลภาคเอกสาร
ทบทวนวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สภาพสังคม วัฒนธรรมคตินิยม เชื้อ รวมถึงคุณค่าทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปสำคัญในเส้นทางถนนสายอำเภอเมืองเชียงราย ถึงอำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ข้อมูลภาคสนาม

- การสังเกตการณ์และสำรวจ เพื่อทำการสำรวจและบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในการสร้าง คตินิยมของประชาชนต่อพระพุทธรูปสำคัญ
- การสัมภาษณ์ แบบ ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เพื่อสอบถามข้อมูลรายชื่อของพระพุทธรูปสำคัญคุณค่าคตินิยมเชื่อในการสร้างรูปแบบทางศิลปกรรม และประเพณีการสักการบูชาพระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเชียงราย
- แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (Structured Questionnaire) เพื่อสอบถามให้ได้ข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับรายชื่อพระพุทธรูปที่สำคัญ

การวิเคราะห์
พบว่า ในเส้นทางถนนสายอำเภอเมืองเชียงราย ถึงอำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายมีพระพุทธรูปสำคัญ 24 องค์ และผ่านการคัดเลือก 9 องค์ ที่มีพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยว ในด้านสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก และกิจกรรม ที่เหมาะสม และสามารถนำมาจัดเส้นทางการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

- ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
- ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงพุทธิปัญญา
- แนวคิดการจัดองค์ประกอบด้านการให้บริการท่องเที่ยว (5A)

ตัวแปรตาม
รูปแบบและวิธีการเพิ่มศักยภาพเส้นทาง การเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

¹¹ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์.การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว (เชียงใหม่: ภาควิชามนุษยสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537),หน้า 41-66.

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบงานวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาพระพุทธรูปสำคัญ ในจังหวัดเชียงราย เพื่อเพิ่มศักยภาพเส้นทางการเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาถึงบริบทเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมา รูปแบบทางศิลปกรรม คุณค่าความเชื่อ ในการสร้าง และประเพณีสักการบูชาพระพุทธรูป สำคัญตลอดจนเสนอรูปแบบ และวิธีการเพิ่มศักยภาพ เส้นทางการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดเชียงราย

2. ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ เส้นทางถนนสาย อำเภอเมืองเชียงราย ผ่านอำเภอแม่จัน ถึงอำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1 ประชากรในการศึกษานี้ คือ พระพุทธรูป และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ พระพุทธรูปและการจัดการเส้นทางการเรียนรู้และการท่องเที่ยวครั้งนี้

3.2 กลุ่มตัวอย่างและวิธีการคัดเลือกตัวอย่าง ในการศึกษานี้ คือ ประชาชน นักวิชาการ ผู้รู้ และ พระภิกษุในท้องถิ่นจำนวน 200 โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ดังนี้

ก. การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ซึ่งเป็นการเลือกที่ไม่มีกฎเกณฑ์ โดยจะเลือกสัมภาษณ์ ประชาชนทั่วไปในเส้นทางถนน สายอำเภอเมืองเชียงราย ผ่านอำเภอแม่จัน ถึงอำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ที่สามารถ ให้ข้อมูลได้จนครบจำนวน 165 คน แต่ไม่ได้มีการบันทึก รายชื่อไว้เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์มีจำนวนมาก

ข. การสุ่มตัวอย่างแบบจงใจ (Purposive Sampling) โดยเลือกผู้รู้ในท้องถิ่นและชุมชนตามถนน สายดังกล่าว แบบเจาะจง จำนวน 35 คน ประกอบด้วย

- 1) พระธรรมราชานุวัตร เจ้าคณะภาค 6 เจ้าอาวาส วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- 2) พระเทพสิทธินายก เจ้าคณะจังหวัด เจ้าอาวาส วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง
- 3) พระรัตนมณี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย อำเภอเมือง
- 4) พระครูขันติพลธรรมา (บุญยวง ขน.ติพโล) เจ้าอาวาส วัดฝางหมื่นอำเภอเมือง
- 5) พระอาจารย์บุญธรรม อติสโย เจ้าอาวาสวัดพระธาตุ สันขวางอำเภอเมือง
- 6) พระเกรียงไกร ญาณธีโร พระวัดพระธาตุสันขวาง อำเภอเมือง
- 7) พระวรรณรพ ปัญญาสาโร เจ้าอาวาสวัดบ่อแก้ว อำเภอเมือง
- 8) พระครูสิริวิริธำรง (พระมหา ยงยุทธ เทวธมโม) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมจันทร อำเภอแม่จัน
- 9) พระครูวิจารณ์ธรรมสุนทร เจ้าอาวาสวัดเจติยหลวง อำเภอเชียงแสน
- 10) พระอธิการวรวิทย์ ฐานวิโร (ไชยเจริญ) เจ้าอาวาส วัดสวนดอก อำเภอเชียงแสน
- 11) พระครูอนุรักษบุรณันท์ เจ้าอาวาสวัดลี จังหวัด พะเยา
- 12) พระดิส.สโร (สุวิทย์ ชมเชย) พระวัดลำเปียง อำเภอแม่จัน
- 13) พระชูศักดิ์ มหาสกลโก พระวัดพระธาตุจอมจันทร อำเภอแม่จัน
- 14) พระสุทิน มาเยอะ พระวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม อำเภอแม่จัน
- 15) พระวรินทร์ ชมรัตน์ พระวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม อำเภอแม่จัน
- 16) พระชินวโร พระวัดพระธาตุปูเข้า อำเภอแม่สาย
- 17) พระกิตติคุณ กตปุญญเจริญสุข พระ วัด พระ ธาตุ ดอยเวาอำเภอแม่สาย
- 18) พระอินทร์ อินคำ พระวัดเจติยหลวง อำเภอ เชียงแสน
- 19) พระยี่ สมบูรณ์ พระวัดเจติยหลวง อำเภอเชียงแสน

- 20) พระพงษ์เพชรจันทโรโต พระวัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน
- 21) พระอิทธิพล อิทธิพล พระวัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน
- 22) พระสายแก้ว สุนตจิตโต พระวัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน
- 23) พระสมศักดิ์ ธมมปาโล พระวัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน
- 24) นายศุภชัย สิทธิเลิศ กรรมการวัดพระแก้ว อำเภอเมือง
- 25) นางกานตญา ศรีสุนทร นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ อบจ. ชร
- 26) นายพิชพร พุ่มเพ็ง ผู้ใหญ่บ้านเด่น หมู่ 5 ต.นางแล อำเภอเมือง
- 27) นางปัทมา สมประสงค์ นักวิชาการศึกษา อบจ.ชร
- 28) นางบัวผัน ขอบธรรม ครูสอนพระพุทธศาสนาอำเภอเมือง
- 29) นางวันทนา กิตติรัตน์ ครูสอน พระพุทธศาสนา อำเภอเมือง
- 30) นางวรรณภา ปัญญาดี ครูชำนาญการพิเศษอำเภอเมือง
- 31) นางศิริพร คำดี ครูชำนาญการพิเศษอำเภอเมือง
- 32) นางสาวกมลวรรณศิริพฤกษ์พงษ์ รองผู้จัดการพิพิธภัณฑสถานพระอำเภอแม่จัน
- 33) นายศักรินทร์ พรหมนิรัตน์ชมพู่ ผู้ใหญ่บ้านสันทราย หมู่ 1 ตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน
- 34) พ่อหนานพล หน่อหล้า โฆษกวัดถ้ำปลา อำเภอแม่จัน
- 35) นายอนันต์ อาณาพบรรเจิด ส ม า ชี ก ช ม ร ม พระเครื่องเชียงราย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบสัมภาษณ์

เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview) จากกลุ่มตัวอย่าง แบบจงใจ โดยเลือกผู้รู้ในท้องถิ่นและชุมชนตามถนนสายดังกล่าว

จำนวน 35 คน เพื่อสอบถามข้อมูลรายชื่อของพระพุทธรูปสำคัญคุณค่าคติความเชื่อในการสร้างรูปแบบทางศิลปกรรม และประเพณีการสักการบูชาพระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเชียงราย

2. แบบสอบถาม

เป็นแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (Structured Questionnaire) จากผู้ตัวอย่างแบบบังเอิญ โดยจะเลือกประชาชนทั่วไปในเส้นทางถนนสายอำเภอเมืองเชียงราย ผ่านอำเภอแม่จัน ถึงอำเภอเชียงแสน และ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จำนวน 165 คน เพื่อสอบถามให้ได้ข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับรายชื่อพระพุทธรูปที่คาดว่าจะมีความสำคัญ

การเก็บข้อมูล

1. การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร

ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ทั้งจากเอกสารหนังสือตำนาน พงศาวดาร และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และคติความเชื่อประเพณีท้องถิ่น ตลอดจนความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเชียงราย

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ทำการสำรวจภาคสนาม เพื่อค้นหาพระพุทธรูปที่มีคุณค่าและความสำคัญ รวมทั้งเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา รูปแบบทางศิลปกรรมคุณค่าคติความเชื่อในการสร้างและประเพณีการสักการบูชาพระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเชียงราย

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) และการแปลความ(Interpretation)

นำข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธรูปที่ได้จากการสำรวจมาจัดระเบียบเพื่อให้ได้รายละเอียดเบื้องต้น และทำการคัดเลือกพระพุทธรูปที่มีคุณค่าความสำคัญที่ โดยได้สร้างมาตรวัดค่าความสำคัญของพระพุทธรูป เพื่อคัดเลือกพระพุทธรูปสำคัญ ในจังหวัดเชียงราย ในครั้งนี้ โดยประยุกต์เกณฑ์การพิจารณาคุณค่า นำมาใช้เป็นเกณฑ์การประเมินคุณค่าความสำคัญ จำนวน 5 เกณฑ์ คือ

1) เกณฑ์ด้านประวัติศาสตร์

พระพุทธรูปนั้นๆ จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของจังหวัดเชียงราย ตลอดจนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชน หรืออำเภอเมือง เชียงราย อำเภอแม่จัน อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

2) เกณฑ์ด้านวัฒนธรรม

พระพุทธรูปนั้นๆ จะต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคนในท้องถิ่น มีพิธีสักการบูชาเป็นประจำทุกปี

3) เกณฑ์ด้านศิลปกรรม

พระพุทธรูปนั้นๆ จะต้องมีความคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์และมีรูปแบบเฉพาะ หรือมีพระพุทธรูปลักษณะที่สหายงาม

4) เกณฑ์ด้านความพร้อมของการเรียนรู้ และท่องเที่ยวพระพุทธรูปนั้นๆ จะต้องสามารถรองรับความต้องการของผู้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

5) เกณฑ์ด้านความเชื่อและความนิยมของ

ประชาชนในท้องถิ่น

พระพุทธรูปนั้นๆ จะต้องเป็นที่รู้จักมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับต่อประชาชนทั่วไป และเป็นพระพุทธรูปที่สามารถนำบุคคลในท้องถิ่นที่ประดิษฐาน มาเคารพสักการบูชาด้วยความเชื่อและความศรัทธา

ในการวัดค่าพระพุทธรูปสำคัญ ได้ประยุกต์ มาตราวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) เพื่อกำหนดค่าความสำคัญของพระพุทธรูป ในรูปแบบ Rating Scale กำหนดค่าคะแนน 5 ระดับ คือ ระดับ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แล้ววิเคราะห์ผลแบบ (Weight Sum Analysis) มีค่าคะแนน ดังนี้

- 1) ระดับค่าที่สำคัญมากที่สุด ระดับ 5 คะแนน
- 2) ระดับค่าที่สำคัญมาก ระดับ 4 คะแนน
- 3) ระดับค่าที่สำคัญปานกลาง ระดับ 3 คะแนน
- 4) ระดับค่าที่สำคัญน้อย ระดับ 2 คะแนน
- 5) ระดับค่าที่สำคัญน้อยที่สุด ระดับ 1 คะแนน

ตารางที่ 1 แสดงผลการคัดเลือกพระพุทธรูปสำคัญของจังหวัดเชียงราย เพื่อเพิ่มศักยภาพเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ลำดับ	พระพุทธรูปสำคัญ	ก	ข	ค	ง	จ	รวม	ผลการคัดเลือก
1	พระหยกเชียงราย (พระพุทธรตนากร นวติวิธานุสรณ์มงคล)	5	4	5	5	5	24	เป็น
2	พระเจ้าล้านทอง	2	2	3	4	3	14	ไม่เป็น
3	พระประธาน	2	2	2	3	2	13	ไม่เป็น
4	พระสิงห์ (พระพุทธรูปหิมาลัย)	3	4	4	5	4	20	เป็น
5	หลวงพ่อพระศรีมิ่งเมือง	5	4	4	3	4	19	เป็น
6	พระเจ้าสองสี	3	2	4	3	3	15	ไม่เป็น
7	พระนอน	2	2	3	3	3	13	ไม่เป็น
8	พระพุทธรูปปฏิหาริมงคล	4	5	3	4	5	21	เป็น
9	พระเชียงแสนสำเภาทรงเครื่องจักรพรรดิ	2	2	3	2	4	13	ไม่เป็น
10	พระศรีศากยมุณี	2	3	4	4	3	16	ไม่เป็น
11	พระเจ้าทันใจ	1	2	4	3	2	12	ไม่เป็น

ตารางที่ 1 แสดงผลการคัดเลือกพระพุทธรูปสำคัญของจังหวัดเชียงราย เพื่อเพิ่มศักยภาพเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ต่อ)

ลำดับ	พระพุทธรูปสำคัญ	ก	ข	ค	ง	จ	รวม	ผลการคัดเลือก
12	หลวงพ่อดโต (พระพุทธรูปเชียงแสน 5 พระองค์)	4	5	4	5	4	22	เป็น
13	พระศรีอารยเมตไตรย์	3	3	2	3	2	13	ไม่เป็น
14	พระเจ้าล้านทอง	3	3	4	4	4	18	ไม่เป็น
15	หลวงพ่อดาเงา	5	5	4	4	5	23	เป็น
16	หลวงพ่อดเชียงแสนสิงห์ 1	4	4	5	4	4	21	เป็น
17	พระพุทธรูปล้านต้อ (พระเชียงแสนสี่แผ่นดิน)	3	4	4	4	4	19	เป็น
18	หลวงพ่อดเชียงแสนสิงห์ 1	4	3	3	4	3	17	ไม่เป็น
19	พระเจ้าหลวงสวนดอก	2	1	2	3	2	10	ไม่เป็น
20	พระพุทธรูปเชียงแสนจอมกิตติสิริลักษณ์พิพัฒน์มงคล	3	3	2	3	3	14	ไม่เป็น
21	พระเจ้าอินทร์สาน	4	4	5	4	5	22	เป็น
22	พระสิงห์สานชนะมาร	1	1	4	3	2	11	ไม่เป็น
23	หลวงพ่อดทองทิพย์	2	3	4	4	4	17	ไม่เป็น
24	หลวงพ่อดสายรุ้ง	3	2	4	3	4	16	ไม่เป็น

หมายเหตุ

คะแนน 1 หมายถึง มีคุณค่าและเหมาะสมน้อยที่สุด และ 5 หมายถึง มีคุณค่าและเหมาะสมมากที่สุด พระพุทธรูปสำคัญที่ผ่านเกณฑ์ต้องมีคะแนนรวมมากกว่า 20 คะแนน

เกณฑ์ (1) หมายถึง เกณฑ์ด้านประวัติศาสตร์

เกณฑ์ (2) หมายถึง เกณฑ์ด้านวัฒนธรรม

เกณฑ์ (3) หมายถึง เกณฑ์ด้านศิลปกรรม

เกณฑ์ (4) หมายถึง เกณฑ์ด้านความพร้อมของการเรียนรู้และท่องเที่ยว

เกณฑ์ (5) หมายถึง เกณฑ์ด้านความเชื่อและความนิยมของประชาชนในท้องถิ่น

ควรจัดเป็นเส้นทางเดียว ที่สามารถท่องเที่ยวและเรียนรู้ได้ภายใน 1 วัน

2. รายการการท่องเที่ยวและเรียนรู้พระพุทธรูปในเส้นทางถนนสายอำเภอเมืองเชียงราย ผ่านอำเภอแม่จันถึงอำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีรายละเอียดดังนี้

ช่วงครึ่งวันเช้า เวลาประมาณ 08.00 น. – 12.00 น.

- การเดินทางเข้าสู่จังหวัดเชียงราย ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1020

- จุดเริ่มต้นที่ วัดพระแก้ว ถนนไตรรัตน์ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายพุทธสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ คือ พระหยกเชียงราย

การเสนอวิธีการจัดการ

1. รูปแบบของเส้นทางการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปสำคัญในเส้นทางถนนสายอำเภอเมืองเชียงราย ผ่านอำเภอแม่จันถึงอำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่สาย ในจังหวัดเชียงราย

- เดินทางไปต่อที่วัดพระสิงห์ ถนนท่าหลวง
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายพุทธสถานที่ประดิษฐาน
พระพุทธรูปสำคัญคือ พระสิงห์

- เดินทางต่อไปยังวัดมิ่งเมือง หรือวัดช้าง
มูบนถนนไตรรัตน์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พุทธสถานที่
ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญคือ หลวงพ่อพระศรีมิ่งเมือง

- เดินทางต่อไปยัง วัดฝางหมื่น เลขที่ 30
หมู่ที่ 6 ถนนศูนย์ราชการ ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงรายพุทธสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญคือ
พระพุทธรูปปฏิหาริย์มงคล

- เดินทางสู่อำเภอแม่จัน

- วัดพระธาตุจอมจันทร์ ตำบลสันทรายอำเภอ
แม่จันจังหวัดเชียงราย พุทธสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูป
สำคัญคือ พระพุทธรูปเชียงแสน 5 พระองค์ (หลวงพ่โต)

- เดินทางเข้าสู่อำเภอเชียงแสน

รับประทานอาหารกลางวันเวลา 12.00 น.

- รับประทานอาหารกลางวัน ที่ ร้าน ตะวัน
ริมโขง 403 หมู่ 1 ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัด
เชียงรายซึ่งเมนูหลักของทางร้านจะใช้วัตถุดิบจากปลา
แม่น้ำโขงที่หาได้ในท้องถิ่น อาทิ ปลาเนื้ออ่อนทอดสมุนไพร
ปลาบึกผัดเผ็ด ปลาเนื้ออ่อนสองใจ กุ้งล่องโขง เป็นต้น

ช่วงครึ่งวันบ่าย เวลาประมาณ 13.00 น. – 17.00 น.

- วัดพระธาตุผาเงาหมู่บ้านสบคำ ตำบลเวียง
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายพุทธสถานที่ประดิษฐาน
พระพุทธรูปสำคัญคือหลวงพ่ผาเงา

- วัดพระธาตุเจดีย์หลวง หมู่ 3 บ้านเวียง
ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พุทธสถานที่
ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ คือ หลวงพ่อเชียงแสน
สิงห์ 1

- จุดชมวิวสามเหลี่ยมทองคำ สถานที่
ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ คือพระพุทธรูปล้านต้อ (พระ
เชียงแสนสี่แผ่นดิน)

- เข้าสู่อำเภอแม่สาย

- วัดพระธาตุดอยเวาตำบลเวียงพางคำ อำเภอ
แม่สายจังหวัดเชียงราย พุทธสถานที่ประดิษฐาน
พระพุทธรูปสำคัญคือพระเจ้าอินทธรสถาน

- เดินทางกลับ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษารวบรวมในเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษา
ตามแนวนอนเส้นทางถนนสายอำเภอเมือง ผ่านอำเภอ
แม่สาย ถึงอำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน ได้พบ
พระพุทธรูปที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นกระจายอยู่
ในวัดต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง 11 องค์อำเภอแม่จัน 2 องค์
อำเภอเชียงแสน 7 องค์ และอำเภอแม่สาย 4 องค์
รวมจำนวนทั้งสิ้น 24 องค์ จากข้อมูลพระพุทธรูปของ
จังหวัดเชียงรายนดังกล่าวได้ทำการคัดเลือกพระพุทธรูปที่มี
คุณค่าความสำคัญ ซึ่งเกี่ยวข้องและสะท้อนประวัติศาสตร์
ศิลปกรรมและคติความเชื่อของท้องถิ่น โดยการสร้าง
เกณฑ์การวัดค่าหรือมาตรวัดค่าเพื่อประเมินค่าความสำคัญ
ของพระพุทธรูป โดยใช้ 4 เกณฑ์ ในการประเมินค่า คือ
1) เกณฑ์ด้านประวัติศาสตร์ 2) เกณฑ์ด้านศิลปกรรม
3) เกณฑ์ด้านอายุ 4) เกณฑ์ด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ
ของผู้คนในท้องถิ่นผลการคัดเลือกได้พระพุทธรูปสำคัญที่มี
คุณค่าของจังหวัดเชียงรายจำนวน 9 องค์ ประกอบด้วย

(1) พระหยกเชียงราย (พระพุทธรัตนาร นวุติวิธานุสรณ์มงคล)

ประดิษฐาน ณวัดพระแก้ว ถนนไตรรัตน์ ตำบล
เวียงอำเภอเมืองสร้างด้วยหยกจากประเทศแคนาดา
(มร.สุเวิร์ด โล ผู้บริจาค) ขนาดหน้าตักกว้าง 47.9 ซม.
สูง 65.9 ซม. เนื้อนิ่มหามงคลสมัยสมเด็จพระศรีนคริน
ทราบรมราชชนนี ทรงเจริญพระชนมายุ 90 พรรษา
ในปี 2534 จังหวัดเชียงรายได้จัดสร้างพระพุทธรูปหยก
แกะสลักโดยโรงงานหยก วาลินนาน มหานครปักกิ่ง

เพื่อสาธารณรัฐประชาชนจีน พระพุทธรูปหยกองค์นี้สร้างขึ้น
เป็นองค์แทนพระแก้วมรกตองค์จริง¹²

(2) พระสิงห์ (พระพุทธรูปสิงห์จำลอง)

ประดิษฐาน ณ วัดพระสิงห์ (พระอารามหลวง)
ถนนท่าหลวงตำบลเวียง อำเภอเมือง สันนิษฐานกันว่า
น่าจะสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้ามหาพรหม ซึ่งเป็น
พระอนุชาของพระเจ้ากือนา ผู้ครองเมืองเชียงใหม่ ราวปี
พ.ศ. 1928 เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยศิลปะล้านนาไทย
แบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง มีพุทธลักษณะที่สง่างาม หน้าตัก
กว้าง 37 เซนติเมตร สูง 66 เซนติเมตร ชนิดสำริดปิดทอง
เป็นพระพุทธรูปรุ่นที่นิยมสร้างในยุคทองของล้านนา (พุทธ
ศตวรรษที่ 21)¹³

(3) หลวงพ่อพระศรีมิ่งเมือง

ประดิษฐาน ณ วัดมิ่งเมือง หรือวัดช้างมูบ ตั้งอยู่
บนถนนไตรรัตน์ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
พระพุทธรูปหลวงพ่อพระศรีมิ่งเมือง สร้างขึ้นในสมัย
เดียวกันกับราชวงศ์เม็งราย ซึ่งมีอายุราว 700 กว่าปี
เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ลงรักปิดทองทั้งองค์ เป็นศิลปะ
เชียงแสนสิงห์ 1 เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชร
พระวรกายอวบอ้วน พระพักตร์กลม อมยิ้มพระหนุ
เป็นปมขมวดพระเศียรใหญ่ ชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน
ซึ่งได้ทำการซ่อมแซมมาถึง 4 ครั้ง ถือเป็นพระพุทธรูป
ที่มีความเก่าแก่ในจังหวัดเชียงราย

(4) พระพุทธรูปปฏิหาริย์มงคล

ประดิษฐาน ณ วัดฝางหมื่น เลขที่ 30 หมู่ 6 ตำบล
ริมกก ถนนศูนย์ราชการ ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงราย พระพุทธรูปดังกล่าวมีพุทธลักษณะ

¹²เทศบาลนครเชียงราย, วัดเก่าแก่ในเทศบาลนครเชียงราย
(เชียงราย: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เทคโนโลยีรุ่งเรือง, 2558),
ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์, หน้า 13-32.

¹³วัดพระสิงห์(พระอารามหลวง)จัดพิมพ์เผยแพร่ เนื่องใน
วโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณา
โปรดพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ พระสุนทรปริยัติวิธาน เจ้า
อาวาสวัดพระสิงห์ เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เป็นพระราชาคณะ
ชั้นราชที่ พระราชสิทธินายก ดิลกศีลาจารนิวัตรมหาคุณิสสร
บารสังฆารามคามวาสี 5 ธันวาคม 2544, หน้า 3.

เป็น พระพุทธรูปแบบสมัยเชียงแสนสิงห์สาม
เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย เนื้อทองสำริดมีขนาดหน้าตัก
15 นิ้ว ประทับบนฐานดอกบัวหงายเดี่ยว มีเสาศา ร่องรับ
3 ขา สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 21 มีอายุราว
700 กว่าปี ถือเป็นพระพุทธรูปที่มีความเก่าแก่อีกองค์หนึ่ง
ของจังหวัดเชียงราย

(5) หลวงพ่อโต พระพุทธรูปเชียงแสน

5 พระองค์

ประดิษฐาน ณ วัดพระธาตุจอมจันทร ตำบล
สันทราย อำเภอแม่จัน ซึ่งในอดีตวัดแห่งนี้เคยได้รับการ
บูรณะโดยครูบาศรีวิชัย ใน พ.ศ. 2458 ต่อมาจึงมีการสร้าง
วิหารขึ้นมา และต่อมาจึงได้สร้างพระพุทธรูปหลวงพ่อโต
หรือ (พระพุทธรูปเชียงแสน 5 พระองค์) จนแล้วเสร็จ
ในปี พ.ศ. 2468 มีพุทธลักษณะแบบเชียงแสน สร้างด้วย
การก่ออิฐ ถูปูน ฉาบด้วยปูนขาว พระหัตถ์ถือดวงตา
ที่สาม กระทั่งในปี พ.ศ. 2480 ได้เกิดไฟป่าลุกลามเข้ามาถึง
บริเวณภายในวัดและเผาไหม้สิ่งปลูกสร้างทุกอย่าง ยกเว้น
พระพุทธรูปเชียงแสน 5 พระองค์ พร้อมกับวิหาร และ
เจดีย์

(6) หลวงพ่อผาเงา

ประดิษฐาน ณ วัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง
อำเภอเชียงแสน เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ศิลปะเชียงแสน
สิงห์สาม มีเปลวรัศมีขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย ขนาดหน้า
ตักกว้าง 40 นิ้ว ตามตำนานเล่าว่า ในวันที่ 17 มีนาคม
2519 คณะศรัทธาได้ร่วมกันดำเนินการปรับพื้นที่บริเวณ
ดังกล่าวต่างตื่นตื่นปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง เมื่อได้ขุดพบ
พระพุทธรูปตรงบริเวณใต้ต้นไม้ (หน้าฐานพระประธาน)
มีอิฐโบราณก่อเรียงเป็นอย่างดี นายขันทา พรหมมา ผู้นิมิต
ฝัน จึงยกอิฐโบราณออกมาก็พบว่า มีหน้ากาก (แผ่นทิบ)
ก่อกันไว้ซ้อน เมื่อเอาหน้ากากออกจึงพบพระพุทธรูป
ที่มีพุทธลักษณะสวยงามมาก นอกจากนี้ยังมีคุณค่าและ
ความสำคัญด้านความเก่าแก่ มีอายุระหว่าง 700-1,300 ปี
ถือว่าเป็นพระพุทธรูปที่ควรค่าต่อการกราบไหว้บูชา

(7) หลวงพ่อเชียงแสนสิงห์ 1

ประดิษฐาน ณ วัดเจดีย์หลวง ตำบลเวียง อำเภอ
เชียงแสน เป็นพระพุทธรูปยุคแรกของไทยที่ได้รับอิทธิพล

จากศิลปะปาละ-เสนะจากอินเดีย สร้างงามดูพญาสิงห์ มีคุณค่าและความสำคัญด้านความศักดิ์สิทธิ์ เพราะพระพุทธรูปองค์นี้ได้อยู่ที่บ้านคูเมืองเชียงแสน

(8) พระพุทธรูปล้านต้อ (พระเชียงแสน สี่แผ่นดิน)

ประดิษฐาน ณ วัดปูเข้า หรือจุดชมวิวยามเหลี่ยม ทองคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน เป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ปิดด้วยทองบุศราคัม น้ำหนัก 69 ตัน หน้าตักกว้าง 9.99 เมตร สูง 15.99 เมตร ประทับนั่งบนเรือนแก้วกุศลธรรม พระพุทธรูปดังกล่าวสร้างขึ้นมาเพื่อจำลองแทนพระพุทธรูปกลางน้ำ พระพุทธรูปล้านต้อ มีคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อมโยงต่อพื้นที่ในเขตอำเภอเชียงแสน มีเรื่องราวและตำนานที่น่าสนใจ และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมได้

(9) พระเจ้าอินทรีสาน

ประดิษฐาน ณ วัดพระธาตุตอดยเวา พิพิธภัณฑสถานปัญญานิพนธ์ (ภูริรัตนมณี) ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย ตามตำนานเล่าว่า มีชายคนหนึ่งรับอาสาเป็นหัวหน้าในการสานรวมทั้งชาวบ้าน ตลอดระยะเวลาในการสานจากฐานจนถึงหัวไหล่ก็ไม่มีอุปสรรคใดๆ จนถึงกลางคืนพอไปจนถึงพระเกศโมลี ไม่มีผู้ใดสามารถสานได้จนต้องปล่อยทิ้งไว้ จนวันหนึ่งพระอินทร์ได้แปลงกายเป็นนางสาวงามมาช่วยสานต่อจนแล้วเสร็จ พระเจ้าอินทรีสานมีคุณค่าและความสำคัญด้านความงามทางศิลปกรรมที่วิจิตร ประณีต และได้องค์ประกอบทางศิลปะ

การอภิปรายผล

การศึกษาเรื่องการศึกษาศิลปะพระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเชียงราย เพื่อเพิ่มศักยภาพเส้นทางการเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่าเส้นทางถนนสายอำเภอเมืองเชียงราย ผ่านอำเภอแม่จัน ถึงอำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีพระพุทธรูปสำคัญ จำนวน 9 องค์ คือ พระหยกเชียงราย หรือ พระพุทธรูปนาค นฤตวิสาขมณฑลพระสิงห์ หรือ พระพุทธรูปสิงห์ จำลอง หลวงพ่อพระศรีมิ่งเมือง พระพุทธรูปปฏิหาริย์มงคลหลวงพ่โต หรือ พระพุทธรูป

เชียงแสน 5 พระองค์หลวงพ่อดำหลวงพ่อดำเชียงแสนสิงห์ 1 พระพุทธรูปล้านต้อ หรือ พระเชียงแสนสี่แผ่นดินและพระเจ้าอินทรีสานสามารถจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนประชาชนทั่วไป รวมถึงนักท่องเที่ยว ในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ สามารถท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์มีคุณค่าก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของพื้นที่การท่องเที่ยวในภาพรวมได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างฐานข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธรูปสำคัญในแต่ละอำเภอของจังหวัดเชียงรายต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการรวมกลุ่มในการทำนุบำรุงพระพุทธรูปสำคัญให้เป็นรูปธรรม เช่น การรวมกลุ่มจิตอาสา เพื่อเข้าไปดูแล ทำความสะอาด ในพุทธสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ เพราะพบปัญหาการละเลยจากหน่วยงาน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการทำลายโบราณสถาน จึงควรจัดตั้งกลุ่มจิตอาสาขึ้นมาช่วยกันสอดส่องดูแลทรัพย์สินทางศาสนาต่อไป

2. ควรมีการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้เกิดจิตสำนึกหวงแหนในสิ่งที่ตนร่วมกันทำนุบำรุง ก่อให้เกิดการผลักดันส่งเสริมงานด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ อาทิ ด้านข้อมูล การฝึกอบรมมัคคุเทศก์น้อย ประชาชนชาวบ้าน การให้บริการที่ดี ส่งผลต่อการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บรรลุผลได้อย่างรวดเร็วและเป็นระบบ ดังนั้นชุมชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว หรือผู้ที่สนใจจะได้รับความรู้อย่างละเอียด และสามารถเข้าใจในเรื่องราวที่สนใจได้ทันที

3. ควรมีการส่งเสริมให้พุทธสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญได้มีการจัดทำสื่อต่างๆ เช่น เอกสาร หนังสือ แผ่นพับ หรือแผนที่ในการเดินทางเข้าไปเที่ยวชมพระพุทธรูปสำคัญหรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และสามารถให้ความรู้พร้อมรายละเอียดต่อนักท่องเที่ยว และผู้สนใจ เพราะพบปัญหาวางยังขาดการให้รายละเอียดของข้อมูล

เบื้องต้น อาทิ ด้านประวัติความเป็นมา ด้านคุณค่า
ความสำคัญ และรูปแบบด้านศิลปกรรม เป็นต้น จึงทำให้นักท่องเที่ยวไม่ทราบถึงความหมายที่แท้จริงของการเรียนรู้
ไม่สามารถนำองค์ความรู้ในการท่องเที่ยวไป
ใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ได้

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2554). พระพุทธรูปในล้านนา.
เชียงใหม่: โรงพิมพ์ตะวันเหนือ.

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มคนตัวเล็กกับการอนุรักษ์ (2553). งานพุทธศิลป์
ล้านนา. เอกสารโครงการอบรมพุทธศิลป์ล้านนา
และการอนุรักษ์หอประชุม 80 พรรษา
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. เชียงใหม่: องค์การ
บริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่.
- จิตร บัวบุศย์. (2509). สกุลศิลปพระพุทธรูปในประเทศไทย. พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพขุน
จิตรการชำนาญ, ม.ป.ท.
- นำชัย เต็มศิริเกียรติ. (2553). พุทธตำนาน พระเจ้าเลียบ
โลก. เชียงใหม่: โรงพิมพ์นันทพันธ์.
- พิชญ พัทธ์. (2537). เที้ยวเมืองไทยภาคเหนือ 17
จังหวัด. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หอสมุดกลาง 09.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. (2537). การวางแผนพัฒนาการ
ท่องเที่ยว. ภาควิชามนุษย์สัมพันธ์ คณะมนุษย
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ณัฐพล บัวอุไร. (2554). การจัดการการเรียนรู้โดยใช้
Social Media ตามทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้
ด้วยตนเอง. กลุ่มสาระการเรียนรู้งานอาชีพ และ
เทคโนโลยี. โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ
อำเภอลำลูกกา จังหวัด ปทุมธานี สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 4. สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุรางค์ไคว้ตระกูล. (2550). จิตวิทยาการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่
7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย. (ม.ป.ป.). ข้อมูลการตลาด
จังหวัดเชียงราย ประจำปี 2535-2536. ม.ป.ท.